

Als God je vreugde is

17 oktober 2021

Voorganger: Jurjen Zeilstra

Inleiding

In het kader van ‘Geïnspireerd leven’, het jaarthema 2021/2022 van de Protestantse gemeente Hilversum, komen achtereenvolgens deze herfst in de diensten de vruchten van de Geest aan de orde. Vandaag mag het over de vreugde gaan. Je kunt blij zijn over van alles en nog wat, maar echte vreugde die zich niet van de wijs laat brengen, gaat gepaard met een diepe overtuiging dat je op de goede weg bent. In Jesaja 35 klinkt een vreugdelied dat zijn weerga niet kent. Als Gods volk zich bevrijd weet en optrekt naar Sion, juicht heel de schepping mee. Dat gun je de verdrukten der aarde! Dit visioen geeft wortelgrond, ook in barre tijden. Het thema van deze dienst is: Als God je vreugde is...

Eerste Schriftlezing: Jesaja 35, 1-10

Tweede Schriftlezing: Filippenzen 4, 4-7

Evangelielezing: Matteüs 13,44

Preek

Gemeente van Christus,

‘de steppe zal juichen!’ Het mooie van de feestelijke woorden van Jesaja 35 is dat deze tekst, die ooit zal zijn ontstaan tegen de concrete achtergrond van vervreemding en ballingschap en een vurig verlangen van terugkeer naar het beloofde land, tegelijk een geestelijk geladen profetie is, met een tijdloos karakter die ook aan ons leven raakt. Immers, ooit zaten de ballingen ontworteld en verslagen aan de rivieren van Babel, ergens in het huidige Irak, tussen de Eufraat en de Tigris, in Mesopotamië. Maar dat hele verhaal van verdriet is voor Israël geworden tot een opstandingsverhaal, een vreugdevol bezingen van Gods machtige hand die mensen kan verlossen en op weg kan leiden, ja die voor zijn volk, letterlijk en geestelijk, een weg baant in de woestijn. Die eeuwige betekenis heeft de oorspronkelijke achtergrond overstegen. Het werkwoord voor terugkeren dat in vers 10 wordt gebruikt, zou je ook kunnen vertalen met omkeren, of zelfs bekeren.

Wie door de Heer bevrijd zijn, *keren terug*.
 Jubelend komen zij naar Sion,
 gekroond met eeuwige vreugde.
 Gejuich en vreugde trekken de stad binnen,
 gejammer en verdriet vluchten er uit weg.¹

Kortom, door de eeuwen heen, hebben mensen die wisten van verdriet omdat zij getroffen waren door een groot verlies, bemoediging en vernieuwde vreugde gevonden in deze woorden. Het lijkt wel of de profeet zelf, terwijl hij in de eerste plaats ooit letterlijk voor de Joodse ballingen van zijn eigen tijd zal hebben geschreven, in zijn vreugde om hun bevrijding, zijn vreugde over alle bevrijding van onrecht in alle tijden heeft verklankt. De tekst roept erom, jezelf er in te verplaatsen en om je aan te sluiten bij een machtig geestelijk eensgezind volk van God, dat dwars door de eeuwen heen onderweg is.² Jij bent niet alleen! Jullie zijn een volk en het hele landschap zingt mee! Onbegaanbare routes vol van obstakels, worden in het licht van God tot heilige effen gebaande wandelwegen, waarop gedanst kan worden en gesprongen. Maar het is een eerlijk reliëf, geen platte propaganda waarbij je de ogen zou moeten gaan sluiten voor de werkelijkheid. De ellende die er is wordt niet ontkend. Er is sprake van een woestijn. Er is sprake van dorre vlakke en van wildernis, beeldtaal voor uitzichtloze situaties en doffe ellende waar je, als het ware, doorheen zult moeten trekken. Niet alleen armoede, oorlogen en epidemieën, maar ook het persoonlijk door een ramp getroffen zijn, in je familie, je gezondheid of je werk, zij zijn er door mensen van alle tijden in herkend.

Maar het land wordt herschapen tot een Paradijs. Een kaalgeslagen vlakte wordt door Gods ingrijpen tot een weelderige en vruchtbare tuin vol leven. Eretz Israël wordt Eden. Vermoeiden en vertwijfelden uit de hele wereld worden hierin door Jesaja als pelgrims van gerechtigheid aangespoord om het niet op te geven.³

Ik probeer me voor te stellen hoe dergelijke woorden zullen hebben geklonken in de oren van

¹ Jesaja 35,10. ‘sjuv’ (Hebreeuws), betekent: terugkeren, omkeren, bekeren.

² Vgl. Wildberger, H., *Kommentar Altes Testament*, X/3, Jesaja 28-39, Neukirchen-Vluyn 1982, 1367-1368.

³ Vgl. Fohrer, G., *Die Propheten des Alten Testaments*, 5, *Die Propheten des ausgehenden 6. und des 5. Jahrhunderts*, Gütersloh 1976, 18-20.

Joden ver van Jeruzalem, verstrooid in de wereld. De Babylonische Ballingschap van de 6^e eeuw v.Chr. was nog maar de eerste diaspora, de grote verstrooiing of ‘galluth’ in het Hebreeuws. De taal van de Exodus schreeuwde om een nieuwe uittocht. En die is er gekomen. Maar tijdens de Hellenistische tijd in de 3^e eeuw v.Chr., kwamen ten gevolge van onderdrukking onder de Seleuciden, opvolgers van Alexander, die ten onrechte ‘de Grote’ was genoemd, opnieuw steeds meer Joden buiten Palestina te wonen. Het door de Makkabeeën bloederig bevochten zelfstandige Hasmoneeën rijkje rondom Jeruzalem, kon daar niets aan veranderen (164-63 v.Chr.). Altijd leefde het kleine Israël te midden van de opkomst en ondergang van machtige koninkrijken. Ten tijde van het neerslaan van de grote Joodse Opstand in 70 na Christus door de Romeinen, wonen er al meer Joden buiten Palestina dan er in. Na de mislukte opstand van Simon bar Kochba in 135 na Christus, werd het Joden verboden zich in Jeruzalem op te houden. De stad was inmiddels door de Romeinen omgedoopt in Colonia Aelia Capitolina. De tempel van Jeruzalem was al in 70 na Christus verwoest, de eredienst voor de god van de Joden gestaakt. Op de tempelberg stond nu een altaar voor Jupiter.

Hoe zou het lied van Jesaja voor mensen uit die tijd geklonken hebben?

Wie door de Heer bevrijd zijn, keren terug,
Jubelend komen zij naar Sion,
gekroond met eeuwige vreugde.
Gejuich en vreugde trekken de stad binnen,
gejammer en verdriet vluchten er uit weg.

Het kan niet anders dan dat het herstel van de tempel, letterlijk én geestelijk voor Joden met deze Jesajatekst verbonden is.⁴ Maar hoe zou het lied van Jesaja geklonken hebben in de getto's van het middeleeuwse Europa, als daar weer eens Joden in elkaar werden geslagen op Goede Vrijdag na de kerkdiensten, of door de kruisridders op weg om het Heilige Land te veroveren voor het Christendom? Hoe zou het hebben geklonken in het kleine Joodse dorpje in Rusland, de *sjtetl*, wanneer bij de zoveelste pogrom de Joden op last van de tsaar of een lokale vorst, de Joden weer eens werden verdreven? Zou het bevrijdende lied van Jesaja ooit hebben geklonken in de vernietigingskampen van de Nazi's? Je kunt het je niet voorstellen.

En toch was en is en zal de Heer hun vreugde blijven! Want deze vreugde is niet gebouwd op de grilligheid van het lot en de geschiedenis, maar op de gerechtigheid zelf. Hetzelfde Hebreeuwse woord voor vreugde, ‘simcha’ uit Jesaja 35,10, vinden we terug in de naam van het grote Joodse feest ‘Simchat Torah’, Vreugde der Wet, dat pas nog, eind september, weer door de Joden is gevierd met zingen en dansen met de rollen van de Torah. Dat zijn Gods richtlijnen voor een gezegend leven. Zij zijn zoveel meer dan een wet zoals mensen die kennen. Zij vormen ten diepste een onuitputtelijke bron van vreugde, omdat het leven zelf gekoesterd wordt.

Gelukkig wie de volmaakte weg gaan
en leven naar de wet van de Heer,
gelukkig wie zijn richtlijnen volgen,
hem zoeken met heel hun hart.

⁴ Strack, H.L., und P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, III, *Die Briefe des Neuen Testaments und die Offenbarung Johannis*, München 1926,181.

Zij bedrijven geen onrecht,
maar gaan de wegen die hij wijst.⁵

De aanleiding van het feest van Simchat Torah is dat in het Joodse leesrooster, de hele Torah (dat zijn de vijf boeken van Mozes) in één jaar is gelezen. Als laatste deel wordt dan op dit feest over de dood van Mozes gelezen.⁶ Dat is een verdrietig hoofdstuk, ook al is het God zelf die Mozes begraaft en daarmee het goede werk van de doden begraven aan de mensen heeft geleerd. Maar daar mag het op dit feest niet bij blijven. God gaat immers eeuwig voort met scheppen van leven. Er is geen lot en geen tragiek die voor een gelovige Jood, die waarheid ondergraven kan. Daarom wordt daarna meteen daarna Genesis 1 gelezen: ‘Beresjit bara elohim et hasjamaim we-et ha-aretz.’ In het begin schiep God de hemel en de aarde. Dat is geen beschrijving van iets dat ooit gebeurd is, maar een geheimenis van altijd weer een nieuw begin.

In de gelijkenis van Jezus overkomt het een mens dat hij een schat ontdekt. Hij was er helemaal niet naar op zoek. Maar dit geluk wordt hem in de schoot geworpen. Ik stel me voor dat hij als landarbeider aan het werk was op de akker van een ander, toen de ploeg plotseling vastliep. Je kunt je afvragen of het in de realiteit eerlijk is om zonder het de eigenaar te zeggen wat je gevonden hebt, die akker te kopen. Maar dat is niet het springende punt van de gelijkenis. Waar het Jezus om gaat is dat je bereid bent al het andere te relativiseren, je eigen vooroordelen en meningen kunt prijsgeven, wanneer je een diep inzicht ontvangt in de verborgenheid van God en mensen, een om niet ontvangen wijsheid als een genadegeschenk van God. Dit is waar je eerst blind voor was. Maar je ogen worden geopend.⁷ Daar heb je iets voor over. Het Koninkrijk van God is nu eenmaal geen *gefundenes Fressen*, zo klaar als een klontje. Gods koninkrijk en zijn wonderlijke aanwijzingen, zijn nu eenmaal niet van deze wereld.⁸ Gods macht is geen dwang, maar liefdemacht. God is aanwezig niet in de oorzaak van rampen, maar in de reactie van mensen op ellende. God leert geen lesjes aan weerspannige mensen door middel van tegenslag, maar God is een onuitputtelijke bron van troost en bemoediging. Gods zegen wordt telkens weer op onverwachte plaatsen aangetroffen. Zo worden in de wildernis wegen gebaad. Zo kom je tot betrokkenheid. Zo kunnen woestijnen tot bloei komen. En de akker is de wereld, is uw en mijn leven, is de gelegenheid, is de vlakte bestemd om door Gods water overstroomd te worden.

De rabbijnen hebben zich afgevraagd waarom er in Jesaja staat dat de steppe en de woestijn zich zouden verheugen. Hun antwoord was dat de heerlijkheid van God de mens alleen teveel zou zijn. Die heerlijkheid zou de mens op zichzelf niet kunnen verwerken, daarom kreeg hij hem te delen met de natuur: landschap, planten en dieren.⁹ Het wonder van de blinden die gaan zien, de doven die gaan horen en de lammen die gaan lopen, de Joden betrekken het op het zien en het horen van Israël zelf als het gaat om de wet van God, en dat ze ook bereid willen zijn om in beweging te komen en Gods wil te gaan doen. Er is een oude traditie die stelt dat er bij de Sinäi, toen Gods volmaakte wet door Israël werd ontvangen en door Gods volk werd beaamd, er niemand ziek was

⁵ Psalm 119, 1-3.

⁶ Deuteronomium 34.

⁷ Strack, H.L., und P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, IV, *Exkurse zu Einzelnen Stellen*, München 1928, 850.

⁸ Johannes 18,36.

⁹ Strack, H.L., und P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, I, *Das Evangelium nach Matthäus*, München 1922, 213 en Strack, H.L., und P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, IV, *Exkurse zu Einzelnen Stellen*, München 1928, 925.

of een gebrek leed. Zo volkomen was de heerlijkheid Gods over mensen, de ‘shekinah’ van een verborgen God, woonde in Gods zegenrijke leefregels bij de mensen.¹⁰ Gerechtigheid en vrede waren het gevolg.

Ook wij mogen vol vreugde leven met God, ook al zijn wij verre van volmaakt. Iedere dag van ons leven geeft God nieuwe kansen. Het is zijn baanbrekende licht dat onze dagen schept en ons een weg bereidt in een chaotische wereld, ieder voor zich als kind van deze God, en samen, met allen die de Heer op je weg brengt.

Tot slot: vreugde is aanleiding tot vriendelijkheid (thema Protestantse gemeente Hilversum 14 november). De apostel schrijft aan leden van de jonge kerk: ‘Uw vriendelijkheid zij alle mensen bekend,’ (Filippenzen 4,5a). Het woord van Paulus aan de Filippenzen was vroeger bij ons thuis een gevleugeld woord. Alleen werd het soms, een beetje vilein, zachtjes gezegd als iemand een boze bui had, of juist even niet zo vriendelijk uit de hoek was gekomen. Niets menselijks is ons vreemd. Het hoort er allemaal bij. Maar ook dit: Allemaal staan we op de akker. Wanneer Gods woorden klinken staan we allemaal aan de voet van een mysterieuze berg. We hebben het allemaal nodig dat het ons wordt aangezegd:

Men aanschouwt de luister van de Heer,
de schoonheid van onze God.
Geef kracht aan trillende handen,
maak knikkende knieën sterk.¹¹

Amen.

Zegen

Waar u ook bent, hier in de kerk, thuis of onder het dak van een ander, hoe uw omstandigheden ook zijn, is het de kracht, of juist een kwetsbare fase van uw leven, vertrouw erop de vreugde die u in de Heer vindt, is ten diepste onuitputtelijk. Wie zijn of haar vreugde vindt in God wordt zelf tot een bron van blijdschap, die zal blijven verkwikken, in voor- en tegenspoed.

De vrede van God,
die alle verstand te boven gaat,
zal uw harten en uw gedachten
behoeden in Christus Jezus.

¹⁰ Strack, H.L., und P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, I, *Das Evangelium nach Matthäus*, München 1922, 594; Strack, H.L., und P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, IV, *Exkurse zu Einzelnen Stellen*, München 1928, 832; 945. Vgl. Exodus 19,8 en 20,19 en 24,7. Het woord ‘shekinah’ komt uit het latere Jodendom. In de Hebreeuwse bijbel wordt het woord ‘kabod’ gebruikt voor de heerlijkheid van God.

¹¹ Jesaja 35, 2c-3.